İş sağlığı ve güvenliği eğitimi

İş sağlığı ve güvenliği uygulama ilkeleri ve kültürü

YENİ UZMAN AKADEMİ
iş sağlığı ve güvenliği eğitim kurumu

ULUDAĞ UZMAN AKADEMİ
iş sağlığı ve güvenliği eğitim kurumu

ofis akademi

ASYA AKADEMİ
İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ EĞİTİM KURUMU

Amaç ve öğrenme hedefleri

Amaç

İSG'nin temel ilkelerini, güvenlik kültürünün önemini ve felsefesini kavramak.

Öğrenme hedefleri

Bu dersin sonunda katılımcılar:

- İSG uygulama ilkelerini sayar.
- İş sağlığı ve güvenliğinde risk önleme kültürünü tanımlar.
- İş sağlığı ve güvenliğinde bütünsel yaklaşımın faydalarını kavrar.
- İSG kültürünün oluşturulmasının ve sürdürülmesinin gerekliliğini benimser.

Bölüm 1

İş kazalarının boyutu

Türkiye ve dünyada güncel veriler

YENİ UZMAN AKADEMİ
iş sağlığı ve güvenliği eğitim kurumu
ULUDAĞ UZMAN AKADEMİ
iş sağlığı ve güvenliği eğitim kurumu
ofis akademi
ASYA AKADEMİ

Türkiye’de her gün

SGK verilerine göre 2025’te, 4/1-a kapsamındaki sigortalılar arasında her gün ortalama:

2.099

iş kazası yaşandı

5,3

kişi iş kazası sonucu hayatını kaybetti

Türkiye

2010’da aynı göstergeler günde 172 iş kazası ve yaklaşık 4 ölümdü.

Kaynak: SGK İstatistik Yıllıkları 2010 ve 2025. Günlük ortalamalar, yıllık toplamların 365’e bölünmesiyle hesaplanmıştır.

SGK verilerine göre Türkiye’de 2025

766.039

iş kazası geçiren sigortalı

1.931

iş kazası sonucu ölüm

916

meslek hastalığı tanısı

4,64 milyon gün

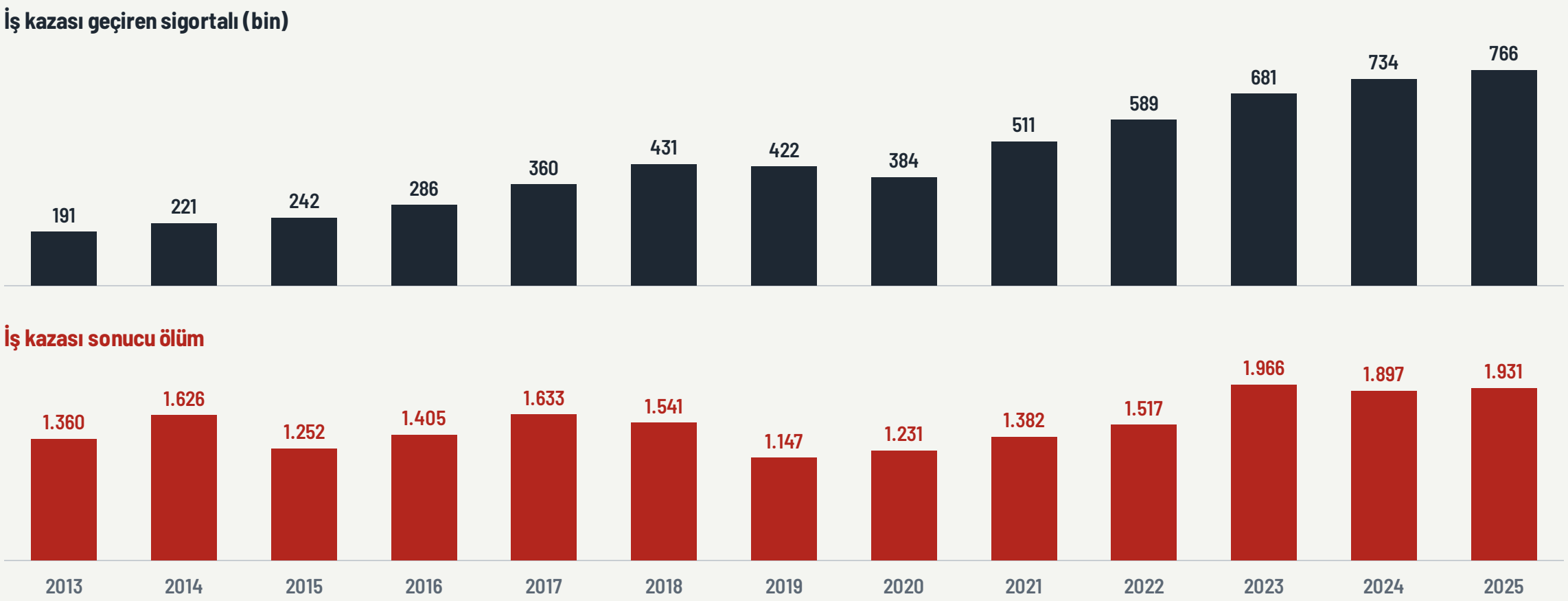
geçici iş göremezlik, yani iş günü kaybı

4/1-b kapsamındaki bağımsız çalışanlarda ayrıca 586 iş kazası ve 13 ölüm kaydedildi; meslek hastalığına bağlı kayıtlı ölüm sayısı 0’dır. 2011’de bu göstergeler 69.227 iş kazası, 1.710 ölüm, 697 meslek hastalığı ve 1.772.900 gün iş göremezlikti.

Kaynak: SGK İstatistik Yıllığı 2025, Bölüm III-I (4/1-a) ve III-II (4/1-b); SGK İstatistik Yıllığı 2011.

Kayıtlı iş kazaları ve ölümler, 2013–2025

Kayıtlı kaza sayısı 2013'ten bu yana yaklaşık dört katına çıktı; yıllık ölüm sayısı 1.147 ile 1.966 arasında seyretti.

Kaynak: SGK İstatistik Yıllıkları 2013–2025, 4/1-a kapsamı.

Resmî kayıtlar ve bağımsız izleme, 2025

Kaynak	Kapsam ve yöntem	Ölüm
SGK, 4/1-a	Hizmet akdiyle çalışan sigortalılar; işverenin SGK'ya bildirdiği iş kazaları	**1.931**
SGK, 4/1-b	Kendi adına ve hesabına bağımsız çalışan sigortalılar	**13**
İSİG Meclisi	Ulusal basın (%67) ile çalışma arkadaşları, aileler, sendikalar, İSG profesyonelleri ve yerel kaynaklardan (%33) derlenen çalışan ölümleri; kayıt dışı çalışanları da kapsar	**en az 2.105**

Kaynaklar farklı kapsam ve yöntem kullandığından sayılar birbirinin yerine kullanılamaz; birlikte okunmaları tabloyu tamamlar.

Kaynak: SGK İstatistik Yıllığı 2025; İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi, 2025 Yılı İş Cinayetleri Raporu.

Dünyada işle ilgili ölüm ve yaralanmalar

ILO'nun en güncel küresel tahminlerine göre, 2019 verileriyle:

2,93 milyon
işle ilgili ölüm

2,6 milyon
işle ilgili hastalıklardan ölüm

330 bin
iş kazalarından ölüm

395 milyon
ölümcül olmayan iş kazası yaralanması

%3,94
yetersiz İSG uygulamalarının dünya GSYH'sine yükü; yaklaşık 2,99 trilyon ABD doları

Kaynak: ILO (2023), küresel iş kazası ve işle ilgili hastalık tahminleri; ILO (2017), XXI. Dünya İş Sağlığı ve Güvenliği Kongresi.

Ölümlü iş kazası oranı: Türkiye ve Avrupa Birliği

10,0

Türkiye, 2024: 100 bin sigortalıda iş kazası sonucu ölüm (SGK, 4/1-a)

1,65

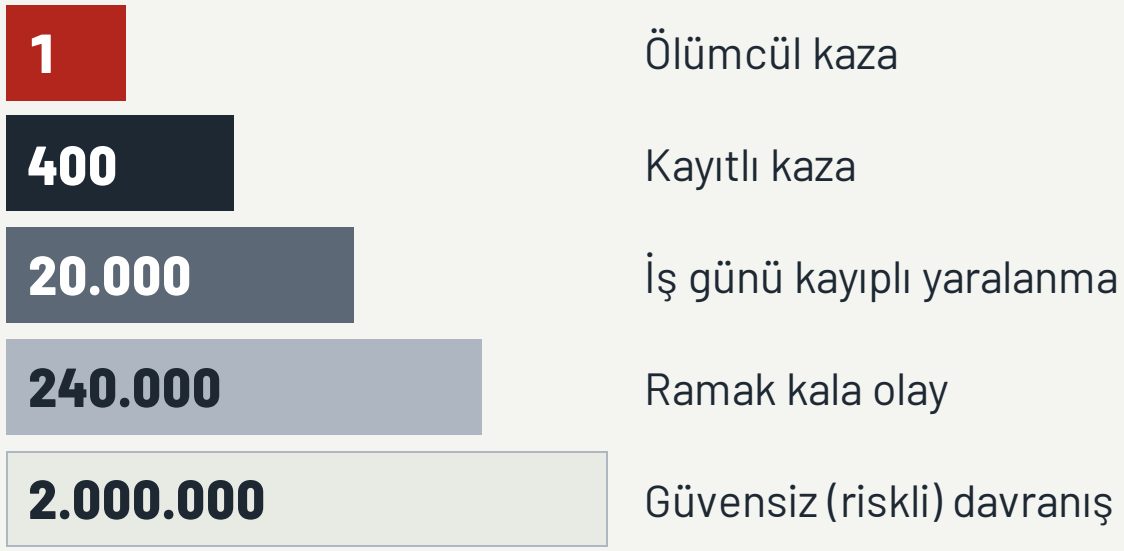
AB-27, 2024: 100 bin çalışanda ölümlü iş kazası (Eurostat)

Türkiye'deki oran AB ortalamasının yaklaşık altı katıdır. AB içinde en yüksek oran Fransa'da (3,61); Lüksemburg, Belçika, Hollanda, Almanya ve İsveç'te oran 1'in altındadır.

Türkiye oranı, 2024'teki 1.897 ölümün 18,9 milyon aktif 4/1-a sigortalısına bölünmesiyle hesaplanmıştır. Tanım ve kapsam farkları nedeniyle karşılaştırma yaklaşıktır.

Kaynak: SGK İstatistik Yıllığı 2024; Eurostat, Avrupa İş Kazası İstatistikleri (ESAW), 2024 verileri.

İş kazaları piramidi

Heinrich, 1931

1 ağır yaralanmalı kaza
29 hafif yaralanmalı kaza
300 yaralanmasız olay

Bird, 1969

1 ağır yaralanma
10 hafif yaralanma
30 maddi hasarlı kaza
600 ramak kala olay

Ortak mesaj: ağır kazalar, çok sayıda hafif kaza, ramak kala olay ve güvensiz davranışın üzerinde yükselir; önleme, piramidin tabanında başlar.

Bölüm 2

Temel kavramlar ve kaza zinciri

Tanımlar, amaçlar ve kazaların oluşumu

YENİ UZMAN AKADEMİ
iş sağlığı ve güvenliği eğitim kurumu
ULUDAĞ UZMAN AKADEMİ
iş sağlığı ve güvenliği eğitim kurumu
ofis akademi
ASYA AKADEMİ

İş sağlığı ve güvenliği nedir?

Tanım

İşyerlerinde, işlerin yürütülmesi sırasında çeşitli nedenlerden kaynaklanan, sağlığa zararlı durumlardan korunmak amacıyla yapılan sistemli ve bilimsel çalışmalardır.

Amaç

- Çalışanları tehlikelerden korumak
- Zarar verici etkileri en aza indirmek
- Çalışanların fiziksel, ruhsal ve sosyal yönden tam iyilik hâline ulaşmasını sağlamak
- İşletmenin ve üretimin güvenliğini sağlamak

Tehlike, risk, önleme ve güvenlik

Tehlike	İşyerinde var olan ya da dışarıdan gelebilecek, çalışanı veya işyerini etkileyebilecek zarar veya hasar verme potansiyeli.
Risk	Tehlikeden kaynaklanacak kayıp, yaralanma ya da başka zararlı sonuç meydana gelme ihtimali.
Önleme	İşyerinde yürütülen işlerin bütün safhalarında İSG ile ilgili riskleri ortadan kaldırmak veya azaltmak için planlanan ve alınan tedbirlerin tümü.
Güvenlik	Risklerin, tanımlanmış bir zaman aralığı boyunca kabul edilebilir düzey içinde kalma yeteneği.

Tehlike, risk ve önleme tanımları: 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu, md. 3.

İş kazası ve meslek hastalığı

Genel tanım

İşin yapımı ve yürütümü sırasında tehlikeli durum ve tehlikeli davranışların zaman ve mekân koşullarında bir araya gelmesinden kaynaklanan; ölüm, hastalık, yaralanma, zarar veya hasara yol açan istenmeyen olay.

İş kazası (6331 md. 3)

İşyerinde veya işin yürütümü nedeniyle meydana gelen, ölüme sebebiyet veren veya vücut bütünlüğünü ruhen ya da bedenen engelli hâle getiren olay.

Meslek hastalığı (6331 md. 3)

Mesleki risklere maruziyet sonucu ortaya çıkan hastalık.

İşveren iş kazalarını kazadan sonraki üç iş günü içinde, kendisine bildirilen meslek hastalıklarını ise öğrendiği tarihten itibaren üç iş günü içinde SGK'ya bildirir (6331 md. 14).

1931

Kaza zinciri: beş halka

Kazalar incelendiğinde beş temel etkenin art arda dizildiği görülür (Heinrich'in domino kuramı). Bir halka gerçekleşmedikçe sonraki gelmez; zincir tamamlanmadıkça kaza ve yaralanma olmaz.

1 **İnsanın tabiat şartları karşısındaki zayıflığı.** Yaratılıştan gelen bu zayıflık kazaların ilk temel nedenidir; bu yüzden kazalar tam bir kesinlikle önlenemez.

2 **Kişisel kusurlar.** Dikkatsizlik, pervasızlık, asabiyet, dalgınlık, önemsememe ve ihmal, zayıflığın kişisel boyutudur; yanlış ya da gereksiz harekete yol açar.

3 **Tehlikeli hareket ve tehlikeli durum.** Kusurun kazaya dönüşmesi için ikisinin aynı anda bulunması gerekir.

4 **Kaza olayı.** İlk üç unsurdan sonra kazanın bütün unsurlarıyla gerçekleşmesi için bir kaza olayı gerekir.

5 **Yaralanma, zarar veya hasar.** Olayın kaza sayılması için yaralanma, zarar veya hasarın gerçekleşmesi gerekir; zincirin son halkasıdır.

Tehlikeli hareket ve tehlikeli durum

- İnsanın kişisel kusurlarının kazaya yol açması için **tehlikeli şekilde hareket** etmesi gerekir; ancak tehlikeli hareket tek başına kazaya yol açmaz.
- Kazanın meydana gelmesi için bir de **tehlikeli durumun** bulunması şarttır.
- Kaza, ancak bu iki unsur aynı anda üst üste geldiğinde oluşur.

Su damacanalarıyla aşırı yüklenmiş motosiklet: tehlikeli hareket ile tehlikeli durum bir arada.

Bölüm 3

İş güvenliğinin on temel ilkesi

Kazaların önlenmesinde göz önünde tutulacak kurallar

YENİ UZMAN AKADEMİ
iş sağlığı ve güvenliği eğitim kurumu
ULUDAĞ UZMAN AKADEMİ
iş sağlığı ve güvenliği eğitim kurumu
ofis akademi
ASYA AKADEMİ

On temel ilke

Bir işletmede, fabrikada ya da iş kolunda yürütülecek iş güvenliği çalışmalarında ve her türlü iş güvenliği sorununun çözümünde göz önünde tutulması gereken on temel kural vardır:

1. Tehlikeli hareket ve tehlikeli durumları önlemek
2. Özellikle tehlikeli hareketler üzerinde yoğunlaşmak
3. Kazayı hafif atlatmayı değil, nedenlerini ortadan kaldırmayı hedeflemek
4. Ramak kala olayların nedenlerini incelemek
5. Tehlikeli hareketlerin nedenlerini sistemli biçimde araştırmak
6. Kazalardan korunma yöntemlerini bilmek ve uygulamak
7. Güvenlik yöntemlerinin üretim, maliyet ve kalite yöntemleriyle paralelliğini gözetmek
8. Üst yönetimi çalışmalara ve sorumluluğa ortak etmek
9. İlk kademe yöneticilerin öncü rolünü tanımak
10. Güvenliğin mali boyutunu gözetmek

İlke 1 ve 2: Önce tehlikeli hareket ve durumlar

İlke 1: Tehlikeli hareket ve tehlikeli durumların önlenmesi

- Kaza zincirinin 3. halkası olan tehlikeli hareket ve tehlikeli durum, zincirin en zayıf halkasıdır; 1. ve 2. halkalar insanla ilgilidir ve daha çok iş güvenliği dışındaki alanların konusudur.
- İş güvenliği sorumlularının birincil görevi, tehlikeli hareket ve tehlikeli durumları tespit edip önlemektir.

İlke 2: Özellikle tehlikeli hareketler üzerinde yoğunlaşılmalıdır

Klasik sınıflandırmaya göre iş kazalarının nedenleri:

- **%88** tehlikeli hareketler
- **%10** tehlikeli durumlar
- **%2** kaçınılmaz ve nedeni bilinmeyen

Heinrich, 1931

Tehlikeli hareket ve tehlikeli durum örnekleri

Tehlikeli hareketler

- Emniyetsiz çalışma
- Gereksiz hızlı çalışma
- Emniyet donanımını kullanılmaz duruma getirme
- Alet ve makineleri tehlikeli şekilde kullanma
- Emniyetsiz yükleme, taşıma ve istifleme
- Emniyetsiz vaziyet alma
- Tehlikeli yerlerde çalışma
- Şaşırma, kızgınlık, üzgünlük, telaş, şakalaşma vb.
- Kişisel koruyucuları kullanmama

Tehlikeli durumlar

- Uygun olmayan koruyucular
- Koruyucusuz çalışma
- Kusurlu alet, makine ve teçhizat kullanma
- Emniyetsiz yapılmış alet ve makineler
- Yetersiz ya da bakımsız bina, alet ve makineler
- Yetersiz ya da aşırı aydınlatma
- Yetersiz havalandırma
- Emniyetsiz yöntem ve şartlar

İlke 3: Kazayı hafif atlatmak değil, nedenlerini ortadan kaldırmak

Kaza sonucu meydana gelebilecek zararın büyüklüğü önceden kestirilemez. Bu nedenle hedef, kazayı hafif atlatmak değil, kazayı doğuran nedenleri ortadan kaldırmaktır.

Yapılan istatistiklere göre kazaların:

%50

kolayca önlenebilir

%48

ancak etüt ve yöntemli bir çalışmayla önlenebilir

%2

önlenemez

1931

İlke 4: Ramak kala olayları incelemek

“Kazaya ramak kala” olayların nedenleri iyi incelenmeli ve ortadan kaldırılmalıdır. Heinrich’in 1-29-300 oranına göre ağır yaralanmalı her kazanın arkasında şunlar vardır:

1
ağır yaralanmalı kaza

29
hafif yaralanmalı kaza

300
yaralanmasız olay

6331 sayılı Kanun da işverenden, yaralanma veya ölüme yol açmasa bile çalışanı, işyerini ya da iş ekipmanını zarara uğratma potansiyeli olan olayları incelemesini ve raporlamasını ister (md. 14).

Kaza sıklık ve ağırlık hızları

1-29-300 kuralı, işletmede olabilecek kazalar hakkında önceden tahmin yapma olanağı sağlar. İş kazası istatistiği tutulan işyerlerinde önceki yılların kaza sıklık ve kaza ağırlık hızları, sonraki yıl için yaklaşık tahmin olanağı verir.

Gösterge	Hesaplama	Türkiye, 2025
Kaza sıklık (frekans) hızı	İş kazası sayısı × 1.000.000 ÷ toplam çalışma saati	**15,39**
Kaza ağırlık hızı	Toplam gün kaybı × 1.000.000 ÷ toplam çalışma saati	**533,3 gün**

SGK hesabında toplam çalışma saati, prim tahakkuk eden gün sayısının 8 saatle çarpımıdır. Toplam gün kaybına geçici iş göremezlik günleri ile sürekli iş göremezlik derecelerinin 75, ölüm sayısının 7.500 katı eklenir.

Kaynak: SGK İstatistik Yıllığı 2025, Tablo 3.1.30.

İlke 5: Tehlikeli hareketlerin nedenlerini araştırmak

Tehlikeli hareketlerin nedenleri ayrıntılı ve sistemli biçimde araştırılmalıdır:

- İşçinin bünyesinden ve yaradılışından gelen kişisel kusurlar: dikkatsizlik, laubalilik, umursamazlık
- Bilgi ve ustalık yetersizliği
- Fiziki yetersizlik
- Uygunsuz mekanik koşullar ve fiziki çevre: insan önce güvensiz koşulları oluşturur, sonra bu koşullar nedeniyle kaza yapar

İlke 6: Kazalardan korunma yöntemleri

Kazalardan korunma yöntemleri iyi bilinmeli ve uygulanmalıdır:

A. Mühendislik uygulamaları ve revizyon

- Tehlikeli durumların bilinmesi
- Tehlikeli durumların analizi
- Tedbirlerin alınması
- Tedbirlerin uygulanması
- Gerekli kontrollerin sağlanması

B. İkna ve teşvik

- Eğitim ve öğretim çalışmaları
- Uyarı levhaları ve afişler
- Propaganda
- Ödüllendirme ve özendirme

C. Ergonomiden yararlanma

Yapılacak işe uygun işçi temini; makine, tesis ve aletlerin çalışanların biyolojik özellikleri ve yeteneklerine göre geliştirilmesi.

D. Disiplin kuralları

İş güvenliğini sağlamada en son başvurulacak çözüm yolu disiplin tedbirleridir.

2012

Risklerden korunma ilkeleri

6331 sayılı Kanun'a göre işveren, yükümlülüklerini yerine getirirken şu ilkeleri göz önünde bulundurur (md. 5):

a Risklerden kaçınmak

b Kaçınılması mümkün olmayan riskleri analiz etmek

c Risklerle kaynağında mücadele etmek

ç İşi kişilere uygun hâle getirmek: işyeri tasarımında, iş ekipmanı, çalışma şekli ve üretim yöntemlerinin seçiminde özen göstermek; tekdüze çalışmanın ve üretim temposunun olumsuz etkilerini önlemek, önlenemiyorsa en aza indirmek

d Teknik gelişmelere uyum sağlamak

e Tehlikeli olanı tehlikesiz veya daha az tehlikeli olanla değiştirmek

f Teknoloji, iş organizasyonu, çalışma şartları, sosyal ilişkiler ve çalışma ortamıyla ilgili etkenleri kapsayan tutarlı ve genel bir önleme politikası geliştirmek

g Toplu korunma tedbirlerine, kişisel korunma tedbirlerine göre öncelik vermek

ğ Çalışanlara uygun talimatlar vermek

Önlemlerin öncelik sırası

1 Ortadan kaldırma	Tehlikeyi kaynağında yok etmek
2 İkame	Tehlikeli olanı daha az tehlikeli olanla değiştirmek
3 Mühendislik önlemleri	Makine koruyucusu, havalandırma, yalıtım gibi toplu korunma
4 İdari önlemler	Talimat, eğitim, iş organizasyonu, uyarı ve işaretler
5 Kişisel koruyucu donanım	Diğer önlemlerle giderilemeyen risk için son çare

Sıralama etkinliğe göredir: önce tehlike ortadan kaldırılır, kişisel koruyucu donanıma en son başvurulur. Bu yaklaşım 6331 sayılı Kanun'un 5. maddesindeki ilkelerle (a, e, g) ve ISO 45001:2018 standardının 8.1.2 maddesiyle uyumludur.

İlke 7, 8 ve 9: Yöntem, yönetim ve ilk kademe

İlke 7: Güvenlik, verimlilik ve kalite aynı yöntemleri paylaşır

Kazalardan korunma yöntemleri ile üretim, maliyet ve kalite kontrolü yöntemleri benzerlik ve paralellik gösterir. İş güvenliğini sağlama yöntemleri ile verimlilik ve kalite çalışmalarında kullanılan yöntemler arasında tam bir paralellik vardır.

İlke 8: Üst yönetim katılmalı ve sorumluluğu paylaşmalıdır

Üst düzey yöneticiler iş güvenliği çalışmalarına, konulacak kurallara ve alınacak tedbirlere katılmalıdır. Onların ilgisi ve desteği diğer çalışanların katkısını artırır; koydukları kurallara kendilerinin de örnek olacak biçimde uyması teşvik edicidir.

İlke 9: İlk kademe yöneticiler en öndedir

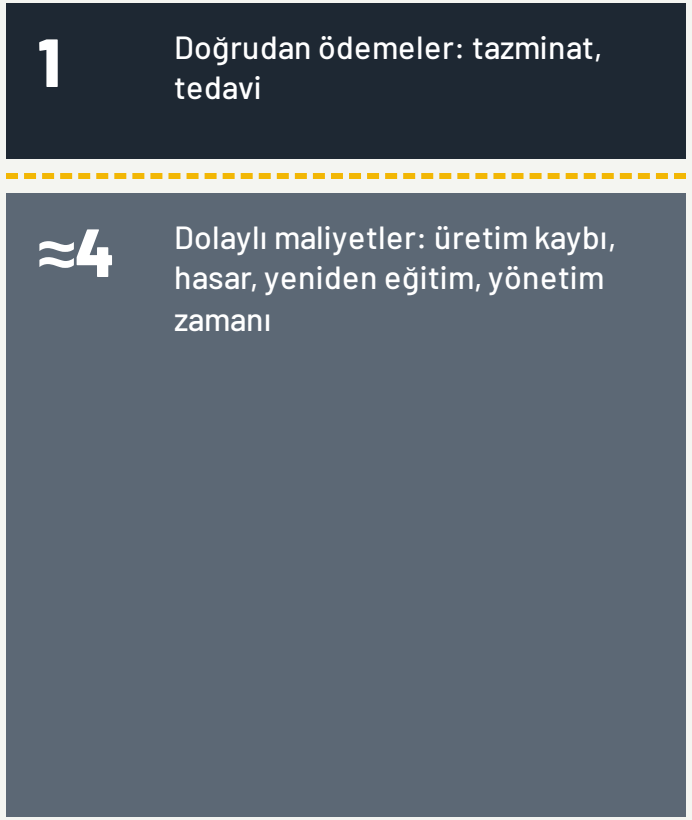
Formen, ustabaşı ve benzeri ilk kademe yöneticiler kazalardan korunmada en önde gelen personeldir. İşçiye en yakın ilk kontrol elemanı olarak eğitim, ikna, teşvik ve disiplin çalışmalarının yoğunlaşması gereken düzeydir.

İlke 10: Güvenliğin mali boyutu

İş güvenliği çalışmalarına yön veren insani duyguların yanında, güvenliğin sağlanmasında itici rol oynayan iki mali etken vardır:

- Güvenli bir işletmede üretim artar, maliyet düşer.
- Kazalarda meydana gelen toplam zarar, yapılan ödemelerin yaklaşık beş katıdır.

Klasik maliyet buzdağı yaklaşımına göre dolaylı maliyetler, doğrudan ödemelerin yaklaşık dört katıdır (Heinrich, 1931).

Maliyet buzdağı: görünen ödemeler ve gizli kayıplar

Unutmayalım

Hiçbir iş, emniyetsiz yapılacak kadar acil değildir.

Kazaların %98'i, meslek hastalıklarının %100'ü önlenebilir.

Bölüm 4

İş güvenliği kültürü

Bilginin davranışa, davranışın ortak değere dönüşmesi

YENİ UZMAN AKADEMİ
iş sağlığı ve güvenliği eğitim kurumu
ULUDAĞ UZMAN AKADEMİ
iş sağlığı ve güvenliği eğitim kurumu
ofis akademi
ASYA AKADEMİ

Kültür nedir?

Kültür, insan gruplarının özgün yapılarını ortaya koyan, yaratılan ve aktarılan sembollerle ifade edilen **düşünce, duygu ve davranış** biçimleridir.

Güvenlik bilgiye dayanır ve öğrenilebilir. İçe sindirilmiş ve yaşam biçimi hâline getirilmiş bilgiye ise **kültür** denir.

Kanıksanmış bir risk: traktörün yanında ayakta yolculuk.

Örgüt kültürü

- Her işletme kendi içinde küçük bir toplum olduğundan kendine özgü bir kültürü vardır.
- Örgüt kültürü, “bir örgütün içindeki insanların davranışlarını yönlendiren normlar, davranışlar, değerler, inançlar ve alışkanlıklar sistemidir”.
- İnsanlara yapmak zorunda oldukları şeylerin neler olduğu ve nasıl davranmaları gerektiği konusunda duygu ve sezgi kazandırır.

Koruyucu donanım, tehlikeyi tanıma bilincinin yerini tutmaz.

Güvenlik kültürü

Kişilerin kendi sağlıklarını koruma ve geliştirme, güvenliklerine önem verme bilincine erişerek **toplumsal düzeyde sağlık ve güvenliğin yaşam boyu sürekliliğini** sağlamasıdır.

Güvenlik kültürü bütün işletmeyi kapsar ve her birey tarafından farklı düzeylerde algılanır. Her kademedeki çalışanın güvenlik kültürünü birbirine yakınlaştırmak, iş kazalarının önlenmesinde önemli bir unsurdur.

Sağlık ve güvenliğin yaşam boyu sürekliliği: bireyden ulusa iç içe kültür halkaları

Kazaların arkasındaki psikososyal etkenler

- İş kazaları, risk taşıyan çalışma koşullarının birtakım psikososyal etkenler nedeniyle çalışanlarca yeterince algılanamamasından kaynaklanır.
- Örgütlenmedeki yetersizlikler, etkin olmayan iletişim ve eğitim eksikliği güvensiz davranışlara yol açar; meslek ve günlük yaşamdaki sorunların yarattığı psikolojik gerilim de kaza riskini artırır.
- Karmaşık yapıdaki iş kazalarında pek çok etken rol oynar; yaygın kanaat, kazaların önemli bir bölümünün insan hatasına bağlı olduğudur.
- 6331 sayılı Kanun da önleme politikasının teknoloji, iş organizasyonu, çalışma şartları, sosyal ilişkiler ve çalışma ortamını birlikte ele almasını ister (md. 5/f).

Güvenlik kültürü oluşturmanın dört basamağı

Pek çok işletme güvenlik düzeyini yükseltmek için çaba, zaman ve para harcar. Bu çaba temelde bir iş güvenliği yönetim sistemi kurmaya ve iş güvenliği kültürünü oluşturmaya yöneliktir.

1. **Üst yönetimin taahhüdü.** Güvenlik kültürünün çalışanlarca yeterli düzeyde algılanmasının ilk basamağı, birçok yönetim sisteminde olduğu gibi üst yönetimin taahhüdüdür.

2. **Orta yönetimin gözetimi.** Baş mühendis, mühendis, şef, usta ve eğitici gibi çalışanlar talimatlarında İSG gerekliliklerini gözetir; çalışanların bu gerekliliklere uygun davranmasını izler.

3. **Yazılı İSG sistemi.** Çalışanların İSG konularında bilgilendirilmesi, kurul ve heyet kararlarından haberdar edilmesi ve bu kurullara katılımlarının sağlanması.

4. **Yazılı olmayan sistem.** Son basamak, yazılı olmayan bir İSG sisteminin oluşturulmasıdır: kurallar içe sindirilerek günlük davranışa dönüşür.

2012

Katılımın yasal araçları

6331 sayılı Kanun, çalışanların İSG çalışmalarına katılımını güvence altına alan araçlar tanımlar:

Görüş alma ve katılım (md. 18)

İşveren, İSG konularında çalışanların görüşünü alır ve teklif getirme hakkı tanır; yeni teknoloji, iş ekipmanı ve çalışma ortamının sağlık ve güvenliğe etkisi konusunda danışır.

Çalışan temsilcisi (md. 20)

Seçimle, seçim yapılamazsa atamayla görevlendirilir: 2–50 çalışanda 1, 51–100 çalışanda 2, 101–500 çalışanda 3 temsilci... Çalışmalara katılır, tedbir ister, öneride bulunur.

İSG kurulu (md. 22)

Elli ve daha fazla çalışanın bulunduğu ve altı aydan uzun süren sürekli işlerin yapıldığı işyerlerinde kurulur; işveren, mevzuata uygun kurul kararlarını uygular.

Çalışmaktan kaçınma hakkı (md. 13)

Ciddi ve yakın tehlikeyle karşılaşan çalışan kurula, kurul yoksa işverene başvurur; talebi yerinde bulunursa tedbir alınıncaya kadar çalışmaktan kaçınabilir, ücreti ve diğer hakları saklıdır.

Önleyici güvenlik kültürüne giden yol

1981	ILO 155 sayılı İSG ve Çalışma Ortamı Sözleşmesi: tutarlı bir ulusal İSG politikası. Türkiye, 161 sayılı İş Sağlığı Hizmetleri Sözleşmesi ile birlikte 2005'te onayladı.
2006	ILO 187 sayılı İSG'yi Geliştirme Çerçeve Sözleşmesi: "ulusal önleyici güvenlik ve sağlık kültürü" kavramı. Türkiye 2014'te onayladı.
2008	Seul Bildirgesi (XVIII. Dünya İSG Kongresi): önleyici güvenlik ve sağlık kültürünün yaygınlaştırılması çağrısı.
2012	6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu: kamu ve özel tüm işyerlerini kapsayan bağımsız İSG kanunu.
2017	Uluslararası Sosyal Güvenlik Birliği (ISSA), Vision Zero kampanyasını Singapur'daki XXI. Dünya İSG Kongresi'nde başlattı.
2018	ISO 45001 İSG yönetim sistemi standardı yayımlandı; liderlik ve çalışan katılımını temel gereklilik yapar, OHSAS 18001'in yerini alır.
2022	ILO, güvenli ve sağlıklı çalışma ortamını çalışma yaşamının temel ilke ve haklarına ekledi; 155 ve 187 sayılı sözleşmeler temel sözleşme oldu.
2023	ILO, 2024–2030 dönemi için Küresel İSG Stratejisini açıkladı.

Ulusal önleyici güvenlik ve sağlık kültürü

“Güvenli ve sağlıklı çalışma ortamı hakkının her düzeyde saygı gördüğü; hükümetin, işverenlerin ve çalışanların tanımlanmış haklar, sorumluluklar ve görevler sistemi içinde bu ortamın sağlanmasına etkin biçimde katıldığı ve önleme ilkesine en yüksek önceliğin verildiği kültür.”

ILO 187 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliğini Geliştirme Çerçeve Sözleşmesi, madde 1

2017

Vision Zero: yedi altın kural

ISSA'nın başlattığı Vision Zero, tüm kazaların, hastalıkların ve işle ilgili zararların önlenebilir olduğu fikrine dayanır; güvenlik, sağlık ve esenliği her düzeyde ortak değer hâline getirmeyi amaçlar.

1. Liderlik üstlenin, kararlılığınızı gösterin.
2. Tehlikeleri belirleyin, riskleri kontrol edin.
3. Hedefler koyun, programlar geliştirin.
4. Güvenli ve sağlıklı bir sistem kurun, iyi örgütlenin.
5. Makinelerde, ekipmanda ve işyerlerinde güvenlik ve sağlığı sağlayın.
6. Nitelikleri artırın, yetkinlik geliştirin.
7. İnsana yatırım yapın, katılımla motive edin.

Bölüm 5

Kurumlar, sorumluluklar ve mevzuat

Güvenlik kültürünün oluşturulmasında ulusal kurum ve kuruluşlara düşen görevler

YENİ UZMAN AKADEMİ
iş sağlığı ve güvenliği eğitim kurumu
ULUDAĞ UZMAN AKADEMİ
iş sağlığı ve güvenliği eğitim kurumu
ofis akademi
ASYA AKADEMİ

2004

İşle ilgili güvencenin yedi boyutu

ILO'nun sosyal ve ekonomik güvenliği artırma yaklaşımına göre işle ilgili güvencenin yedi temel boyutu vardır:

İş piyasası güvencesi	Yeterli istihdam olanaklarının bulunması
İstihdam güvencesi	Keyfi işten çıkarmaya karşı korunma
İş güvencesi	Bir meslekte ve işte kalabilme, mesleki kimliği sürdürebilme
Beceri geliştirme güvencesi	Beceri edinme ve geliştirme olanakları
Çalışma güvenliği	İş kazaları ve meslek hastalıklarına karşı korunma: iş sağlığı ve güvenliğinin alanı
Temsil güvencesi	Sendikalar ve toplu pazarlık yoluyla ortak ses
Gelir güvencesi	Yeterli ve düzenli gelir

Ülkemizde İSG kültürü için önleme faaliyetleri

İSG kültürünün oluşturulması için iş kazalarını ve meslek hastalıklarını önleme faaliyetleri:

1. İSG standardı oluşturma ve uygulama
2. İSG'nin özendirilmesi
3. İş kazalarının azaltılması için teşvikler sağlanması
4. İş kazaları ve meslek hastalıklarının önlenmesi ve nedenlerinin araştırılması
5. Eğitim ve öğretim hizmetlerinin yürütülmesi
6. Denetim hizmetlerinin yürütülmesi
7. Profesyonel İSG hizmetlerinin sağlanması

Ulusal İSG Konseyi (6331 md. 21), ülke genelinde İSG politika ve stratejileri için tavsiyede bulunur. Bugüne kadar üç Ulusal İSG Politika Belgesi ve Eylem Planı yayımlanmıştır; 2025/11 sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelgesiyle yeniden düzenlenen Konsey, Temmuz 2025'te 2018'den sonra ilk kez toplanmıştır.

Kamu kesimindeki başlıca kuruluşlar

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

- İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü (İSGGM)
- İş Sağlığı ve Güvenliği Araştırma ve Geliştirme Enstitüsü Başkanlığı (İSGÜM)
- Rehberlik ve Teftiş Başkanlığı (iş müfettişleri)
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Eğitim ve Araştırma Merkezi (ÇASGEM)
- Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK), ilgili kuruluş

Genel İSG sistemindeki diğer kurumlar

- Sağlık Bakanlığı: meslek hastalıkları hastaneleri, çalışan sağlığı merkezleri (ÇASMER)
- Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı
- Tarım ve Orman Bakanlığı
- Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı; Ticaret Bakanlığı
- Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı
- Türk Standardları Enstitüsü (TSE)
- Nükleer Düzenleme Kurumu (NDK)

İş Teftiş Kurulu Başkanlığının görevleri bugün Rehberlik ve Teftiş Başkanlığınca yürütülür. Çevre ve Orman Bakanlığının görevleri Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı ile Tarım ve Orman Bakanlığı arasında; Sanayi ve Ticaret Bakanlığının görevleri Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ile Ticaret Bakanlığı arasında paylaşılmıştır. Türkiye Atom Enerjisi Kurumu 2020'de kapatılmış; radyasyon ve nükleer güvenlik düzenlemesi NDK'nın, araştırma görevleri TENMAK'ın alanına geçmiştir.

Özel ve sivil sektör, uluslararası kuruluşlar

- Sendikalar ve işveren kuruluşları
- Ortak sağlık ve güvenlik birimleri (OSGB), danışmanlık firmaları ve çalışanları: işyeri hekimleri, iş güvenliği uzmanları, iş hijyenistleri, mühendisler, psikologlar, ergonomistler
- İşyeri hekimliği ve iş güvenliği uzmanlığı eğitim kurumları
- Meslek örgütleri
- Uluslararası kuruluşlar: Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) ve Avrupa İş Sağlığı ve Güvenliği Ajansı (EU-OSHA)

Güvenliği sağlamanın üç ana kuralı

Önem derecesine göre sıralanan kurallar, iş kazaları ve meslek hastalıkları için aynı mantıkla işler:

	İş kazaları açısından	Meslek hastalıkları açısından
1	Güvenliği ve sağlığı tehdit eden durumların ortadan kaldırılması	Hastalığa yol açan nedenlerin ortadan kaldırılması
2	Güvenliği ve sağlığı tehdit eden gelişmelerin zamanında saptanması	Bu sağlanamıyorsa tehlikeli işlerde çalışanların uygun aralıklarla sağlık kontrolünden geçirilmesi
3	Önlenemeyen durumların kötü sonuçlarının en aza indirilmesi	Hastalık belirtisi görüldüğünde gerekli tıbbi müdahale ve tedavi

2013

İşyeri hekiminin görevleri

İşyeri Hekimi ve Diğer Sağlık Personelinin Görev, Yetki, Sorumluluk ve Eğitimleri Hakkında Yönetmeliğe göre işyeri hekimi, İSG hizmetleri kapsamında şu görevleri yürütür (md. 9):

a Rehberlik

b Risk değerlendirmesi

c Sağlık gözetimi

ç Eğitim, bilgilendirme ve kayıt

d İlgili birimlerle iş birliği: iş güvenliği uzmanı ve iş sağlığı ve güvenliği kurulu ile

Devletin, işverenin ve çalışanın sorumluluğu

Devlet

- Çalışma hayatını düzenleyici, çalışma barışını kolaylaştırıcı ve koruyucu tedbirler alır.
- Çalışma hayatındaki sorunları çözer, denetler ve sosyal güvenlik imkânı sağlar.
- Yasal düzenlemeleri yapar; eğitim, araştırma, denetim, teknolojik destek, kayıt ve istatistikte yardımcı olur.

İşveren

- Çalışanların işle ilgili sağlık ve güvenliğini sağlamakla yükümlüdür (6331 md. 4).
- Tehlike ve risklere karşı tedbirleri sıkı biçimde uygular; işyeri açılmadan önlemleri alır, işyeri ve iş başı eğitimine önem verir.
- Dışarıdan hizmet alması sorumluluğunu kaldırmaz; tedbirlerin maliyetini çalışana yansıtamaz.
- İş kazalarının %20'si işveren ve yönetimden kaynaklanmaktadır.

Çalışan

- Eğitim ve talimatlar doğrultusunda kendisinin ve diğerlerinin sağlık ve güvenliğini tehlikeye düşürmez (6331 md. 19).
- Ekipmanı kurallara uygun kullanır; güvenlik donanımlarını çıkarmaz, değiştirmez; kişisel koruyucu donanımı doğru kullanır.
- Ciddi ve yakın tehlikeyi işverene veya çalışan temsilcisine derhâl bildirir.

Mevzuattaki temel değişiklikler

Önceki düzen	Bugün
4857 sayılı İş Kanunu'nun İSG hükümleri (md. 77–81 ve 83–89)	2012'de çıkarılan 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu ile yürürlükten kaldırıldı; İSG bağımsız bir kanunla düzenlendi.
İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğü (1974)	23 Temmuz 2014'te yürürlükten kaldırıldı; konu 6331'e dayanan yönetmeliklerle düzenleniyor.
818 sayılı Borçlar Kanunu	Yerini 2012'de 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu aldı; işverenin işçiyi koruma borcu md. 417'de düzenlendi.
506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu	Yerini 2008'de 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu aldı; iş kazası ve meslek hastalığı md. 13–14'te tanımlanır.
OHSAS 18001	Yerini 2018'de ISO 45001 İSG yönetim sistemi standardı aldı.
Kamu kurumları ile 50'den az çalışanı olan az tehlikeli işyerleri için ertelenen İSG hizmeti yükümlülüğü	1 Ocak 2025'ten itibaren tüm işyerlerinde uygulanıyor.
İSG hizmeti sunucuları: işyeri birimleri ve OSGB'ler	2025'te 7538 sayılı Kanunla Sağlık Bakanlığına bağlı çalışan sağlığı merkezleri (ÇASMER) de eklendi.

Özet: iş sağlığı uygulama ilkeleri

1. Uygun işe yerleştirme
2. İşyeri ortam etkenlerinin (risklerinin) değerlendirilmesi
3. İşyeri risklerinin kontrolü
4. Aralıklı kontrol muayeneleri
5. İşyerinde sağlık ve güvenlik hizmeti sunulması
6. Sağlık ve güvenlik eğitimi

Kaynaklar

Ulusal veri ve mevzuat

SGK, İstatistik Yıllıkları 2010–2025: İş Kazası ve Meslek Hastalığı İstatistikleri (4/1-a, 4/1-b), Sigortalı İstatistikleri. sgk.gov.tr

6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu, RG 30.06.2012, sayı 28339; 7495 ve 7538 sayılı kanunlarla değişik güncel metin. mevzuat.gov.tr

İşyeri Hekimi ve Diğer Sağlık Personelinin Görev, Yetki, Sorumluluk ve Eğitimleri Hakkında Yönetmelik, RG 20.07.2013, sayı 28713.

İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğünün Yürürlükten Kaldırılmasına Dair Tüzük, RG 23.07.2014, sayı 29069.

6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu; 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu.

Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, RG 29.10.2021, sayı 31643; 57 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (2020).

2025/11 sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelgesi, RG 21.06.2025.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı: Ulusal İSG Konseyi toplantısı duyurusu (04.07.2025); İSGGM tanıtım broşürü; Rehberlik ve Teftiş Başkanlığı tarihçesi. csgb.gov.tr

İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi, 2025 Yılı İş Cinayetleri Raporu, Ocak 2026.

Uluslararası kaynaklar

ILO (2023). A call for safer and healthier working environments. Cenevre.

ILO (2023). Global Strategy on Occupational Safety and Health 2024–2030. Cenevre.

ILO (2017). Küresel iş kazası ve işle ilgili hastalık tahminleri; XXI. Dünya İSG Kongresi, Singapur.

ILO sözleşmeleri: 155 (1981), 161 (1985), 187 (2006); Çalışma Yaşamında Temel İlke ve Haklar Bildirgesi, 2022 değişikliği.

ILO (2004). Economic Security for a Better World. Cenevre: Sosyo-Ekonomik Güvenlik Programı.

Eurostat (2026). Accidents at work statistics: ESAW 2024 verileri.

ISSA (2017). Vision Zero: 7 Golden Rules – for Zero Accidents and Healthy Work. visionzero.global

Seoul Declaration on Safety and Health at Work (2008). XVIII. Dünya İSG Kongresi, Seul.

ISO 45001:2018. Occupational health and safety management systems – Requirements with guidance for use.

Heinrich, H. W. (1931). Industrial Accident Prevention: A Scientific Approach. New York: McGraw-Hill.

Bird, F. E. (1969). Kaza oranları çalışması. Insurance Company of North America.

İş sağlığı ve güvenliği eğitimi

Teşekkürler

YENİ UZMAN AKADEMİ
iş sağlığı ve güvenliği eğitim kurumu

ULUDAĞ UZMAN AKADEMİ
iş sağlığı ve güvenliği eğitim kurumu

ofis akademi

ASYA AKADEMİ
İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ EĞİTİM KURUMU